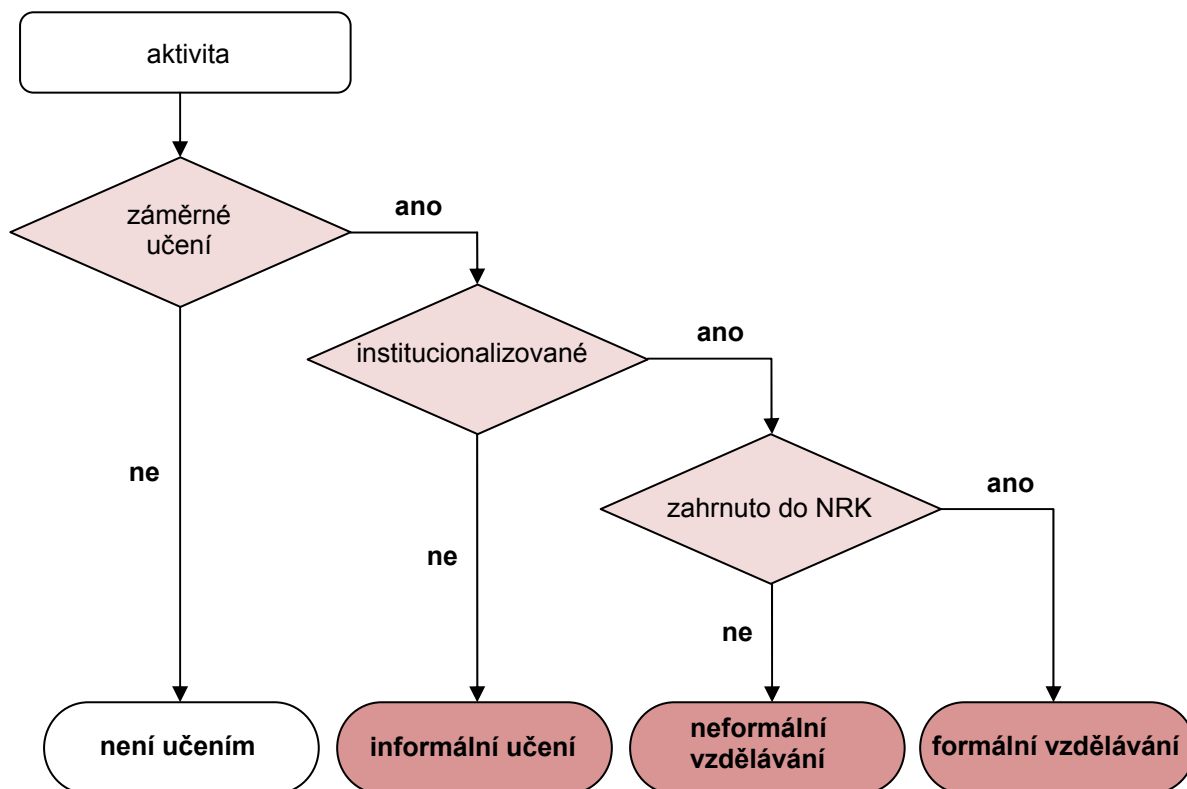

Úvod

Z pozdního vývoje v západních společnostech vycházejí bezprecedentní požadavky na vzdělávání. Technologické, kulturní i společenské změny podněcují potřebu přehodnotit priority vzdělávacích politik připravujících jednotlivce na ekonomické a společenské uplatnění. Jedním z ústředních principů restrukturalizovaných národních vzdělávacích soustav je flexibilita, tedy schopnost včasného přizpůsobení se aktuálním požadavkům jednotlivců, zaměstnavatelů, odvětví a pracovního trhu. Nutnosti aktualizovat své znalosti a dovednosti jsou si s rostoucí měrou vědomi i jednotlivci. Orientace ve společenském dění, zvládání problémů v každodenním životě, seberealizace prostřednictvím zajímavého povolání, dostávání požadavků a očekávání zaměstnavatelů či zákazníků, to vše vyžaduje intenzivnější, systematictější a především dlouhodobější (často celoživotní) úsilí. Potřeba realizace vzdělávacích záměrů a vzdělanostního růstu v kterékoli životní fázi je usnadňována probíhajícím přechodem od tradičního pojetí vzdělávání ke koncepci celoživotního učení.

Celoživotní učení představuje zastřešující koncept zahrnující veškeré činnosti, uskutečněné v kterékoli životní fázi, jejichž cílem je rozšíření znalostí, osvojení dovedností či získání kompetencí a následný rozvoj osobního, občanského, sociálního či pracovního života. Procesy celoživotního vzdělávání se sehrávají v bezpočtu nenahodilých (tzn. záměrných a organizovaných) dlouhodobých či krátkodobých činností usměrňujících pozornost a energii za účelem uskutečnění určitých vzdělávacích cílů.

Kategorizace vzdělávacích aktivit¹

¹ NRK: Národní rámec kvalifikací

Koncept celoživotního učení na jedné straně seskupuje široké a heterogenní pole aktivit učení, na druhé straně je východiskem komponovaného konceptuálního rámce, který rozlišuje tři základní kategorie: formální vzdělávání, neformální vzdělávání a informální učení.

Formální vzdělávání je vzdělávání poskytované soustavou škol a univerzit či jiných formálních vzdělávacích institucí, jejichž funkce, cíl, obsah, prostředky a způsoby hodnocení jsou definovány a legislativně vymezeny. Utváří kontinuální vzdělanostní „žebříček“.

Pojmem *neformální vzdělávání* označujeme ostatní (tj. jiné než formální) institucionalizované vzdělávání. Zahnuje pestrou škálu strukturovaných vzdělávacích programů a aktivit zajišťovaných širokou skupinou poskytovatelů.

Informální učení ohraničuje ostatní záměrné činnosti směřující k získávání znalostí a osvojování dovedností nesystematickou, institucionálně nezajištěnou cestou.

Od poloviny 90. let vystupuje koncept celoživotního učení do popředí a stává se též jedním z ústředních témat politik Evropské unie a jejích členských států. Důraz na celoživotní učení roste zejména v souvislosti s širším a komplexnějším úsilím sjednocené Evropy posilovat konkurenceschopnost ekonomiky a jejích pracovních sil v nestabilním prostoru globalizované, informační společnosti a snahou zachovávat vysokou životní úroveň a zaměstnanost stárnoucí populace. Ústřední hybnou silou převádějící výše uvedené cíle do konkrétních plánů, opatření a politik mezi lety 2000 a 2010 byla *Lisabonská strategie* stavějící na inovativním potenciálu „učící se ekonomiky“. V souvislosti s Lisabonskou strategií byl spuštěn tzv. *Kodaňský proces* zaměřený na infrastrukturu a metody odborného vzdělávání, zvyšující jeho pružnost a účinnost, a *Boloňský proces* týkající se terciárního vzdělávání. Lisabonský proces v roce 2010 nahrazuje strategie Evropa 2020, jejímž stěžejním cílem je dosažení 75% podílu pracujících v populaci osob mezi 20 a 64 lety do roku 2020². Nástroje, jimiž mají být cíle nové strategie uskutečněny, zahrnují také: modernizaci pracovního trhu zvyšující jeho pružnost a bezpečnost (implementace agendy *flexicurity*³), posílení strategického rámce spolupráce všech zainteresovaných subjektů ve vzdělávání s důrazem na celoživotní vzdělávání a pružné režimy učení propojující rozdílné sektory vzdělávání, podporu rozpoznatelnosti kompetencí získaných v průběhu dalšího vzdělávání, jako i posílení součinnosti mezi oblastmi vzdělávání a práce.

Za účelem průběžného srovnávání a vyhodnocování úspěšnosti strategií v oblasti celoživotního vzdělávání na úrovni jednotlivých členských států byly statistickým úřadem EU Eurostatem (ve spolupráci s Evropskou komisí a dalšími orgány EU) sestrojeny nástroje umožňující systematickou tvorbu evropských statistik v oblasti vzdělávání a celoživotního učení⁴. Součástí harmonizovaných metodik sběru dat týkajících se celoživotního učení je také výběrové šetření Adult Education Survey (dále jako AES), jehož výstupy jsou předmětem této publikace. První, pilotní vlnu AES, jež proběhla pod vedením Eurostatu ve členských státech EU, lze datovat do období let 2007 a 2008. Zkušenosti z pilotního šetření

² Účast dospělých na celoživotním vzdělávání by měla v roce 2020 dosáhnout v průměru alespoň 15% v populaci osob ve věku od 25 do 64 let.

³ Integrovaná strategie flexicurity se skládá ze čtyř hlavních nástrojů: (i.) pružných a spolehlivých smluvních uspořádání, (ii.) srozumitelných strategií celoživotního vzdělávání, (iii.) účinných politik ovlivňování pracovního trhu a (iv) moderních systémů sociálního zabezpečení.

⁴ Prvním šetřením poskytujícím srovnatelné informace z oblasti celoživotního vzdělávání, ovšem z perspektivy podniků, je Continual Vocational Training Survey (CVTS, česky Šetření o dalším odborném vzdělávání zaměstnanců), které od roku 1994 proběhlo již čtyřikrát. Data o vzdělávání dospělých jsou sbírána též v rámci šetření LFS (Labour Force Survey, v ČR v rámci šetření Výběrové šetření pracovních sil).

byly následně využity při zdokonalování měřicího nástroje, metodologie a přípravě prvního pravidelného šetření AES.

Publikace, kterou máte k dispozici, je hlavním výstupem prvního pravidelného výběrového šetření Adult Education Survey, jehož se v letech 2011 a 2012 účastnilo všech 27 členských států Evropské unie⁵. V České republice proběhl sběr dat v druhém pololetí roku 2011 na výběrovém souboru 9 500 domácností. Domácnosti účastníci se šetření byly do výběrového souboru vybírány na základě dvoustupňového pravděpodobnostního výběru, při němž byly nejprve vybrány sčítací obvody, z nichž byly následně vybrány šetřené bytové jednotky. Vybrané byty byly v průběhu sběru dat navštíveny proškoleným tazatelem, zaměstnancem ČSÚ, který provedl přímé dotazování s využitím osobního počítače (sběr byl tedy realizován formou CAPI – Computer Assisted Personal Interviewing). Účastníci šetření byli dotazováni na vzdělávání, které absolvovali v posledních 12 měsících předcházejících datu dotazování. Mimo sociodemografických charakteristik respondentů bylo zjišťováno jejich zapojení do aktivit formálního či neformálního vzdělávání, získávání znalostí a dovedností prostřednictvím informálního učení, jazyková vybavenost, počítačová gramotnost⁶ či účast na kulturním životě a zájem o četbu knih a novin. Odpovědi respondentů tazatelé zapisovali přímo do elektronického dotazníku. Účast v šetření byla pro respondenty dobrovolná. Tazatelé zjišťovali informace o všech členech domácnosti ve věku od 18 do 69 let. V průběhu sběru dat byly shromážděny údaje o 10 190 respondentech z 5 336 domácností, celková míra non-response představovala 31,2%. Výsledný datový soubor byl před zpracováním převážně na populaci České republiky na základě charakteristik získaných ze Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011.

Publikace Vzdělávání dospělých v České republice: výstupy z šetření Adult Education Survey je členěna do pěti kapitol pokrývajících výše nastíněné kategorie konceptu celoživotního učení. První kapitola nabízí přehled účasti sledované populace ve formálním vzdělávání. Druhá kapitola podrobně rozebírá zapojení osob do aktivit neformálního vzdělávání. Široký prostor je věnován zejména pracovním orientovanému vzdělávání pracujících, ovšem opomenuta není ani účast v mimopracovním (volnočasovém) neformálním vzdělávání. Třetí kapitola se zaměřuje na nejčastěji studovanou oblast neformálního vzdělávání, kterou jsou cizí jazyky. Čtvrtá kapitola stručně shrnuje účast osob ve dvou výše zmíněných typech vzdělávání a shrnuje hlavní důvody neúčasti těch, kteří se v daném období do vzdělávání nezapojili. V poslední, páté, kapitole je rozebráno zapojení obyvatelstva do informálního učení, jeho účast na kulturních aktivitách, jako i zvyšování kulturního a vzdělanostního kapitálu prostřednictvím četby novin a knih. Všechny kapitoly jsou doplněny podrobnými tabulkovými přílohami, které v datech shrnují nejdůležitější obsahy jednotlivých tematických okruhů.

⁵ Mezinárodní srovnání základních indikátorů z šetření AES pro věkovou skupinu 25 – 64 let je možné nalézt v E&T databázi Eurostatu (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/education/data/database>)

⁶ Jazykové a počítačové znalosti nebyly ověřovány, jednalo se pouze o respondenty deklarované zhodnocení vlastních schopností.

S vašimi dotazy, připomínkami nebo náměty k publikaci či příští vlně šetření AES (plánováno na období 2015 – 2016) se neváhejte obrátit na zde uvedené kontaktní osoby či informační služby ČSÚ.

Kontaktní osoby:

Mgr. Božena Půbalová

bozena.pubalova@czso.cz

Mgr. Daniel Böhm

daniel.bohm@czso.cz

Český statistický úřad

Oddělení statistik vzdělávání, zdravotnictví, kultury a sociálního zabezpečení